Billmarks stockholmspanorama i centralperspektiv från 1868. Flyktpunkten syns som ett nålstick på horisonten strax höger om mitten.

Medborgarplatsen fick sitt namn 1940. Då hade torget hetat Södra Bantorget i ungefär 70 år, sedan järnvägen kom och Södra station byggdes. Här går Götgatan, den äldsta vägen söderut från Stockholm.

Göta landsväg och Götgatan

Göta landsväg fanns redan under medeltiden, men den kan mycket väl ha haft en forntida föregångare. Vägen var Stockholms äldsta landsvägsförbindelse med de sydligare landskapen. När den nya landsvägen från Hornstull till Fittja anlades på 1660-talet förlorade Göta landsväg sin betydelse som den enda landförbindelsen söderut från Stockholm.

Göta landsväg mellan Stockholm och Södertälje på Generalstabskartan från 1873. Den prickade delen visar sträckningen efter 1633 via en ny bro över Fittjanäset.

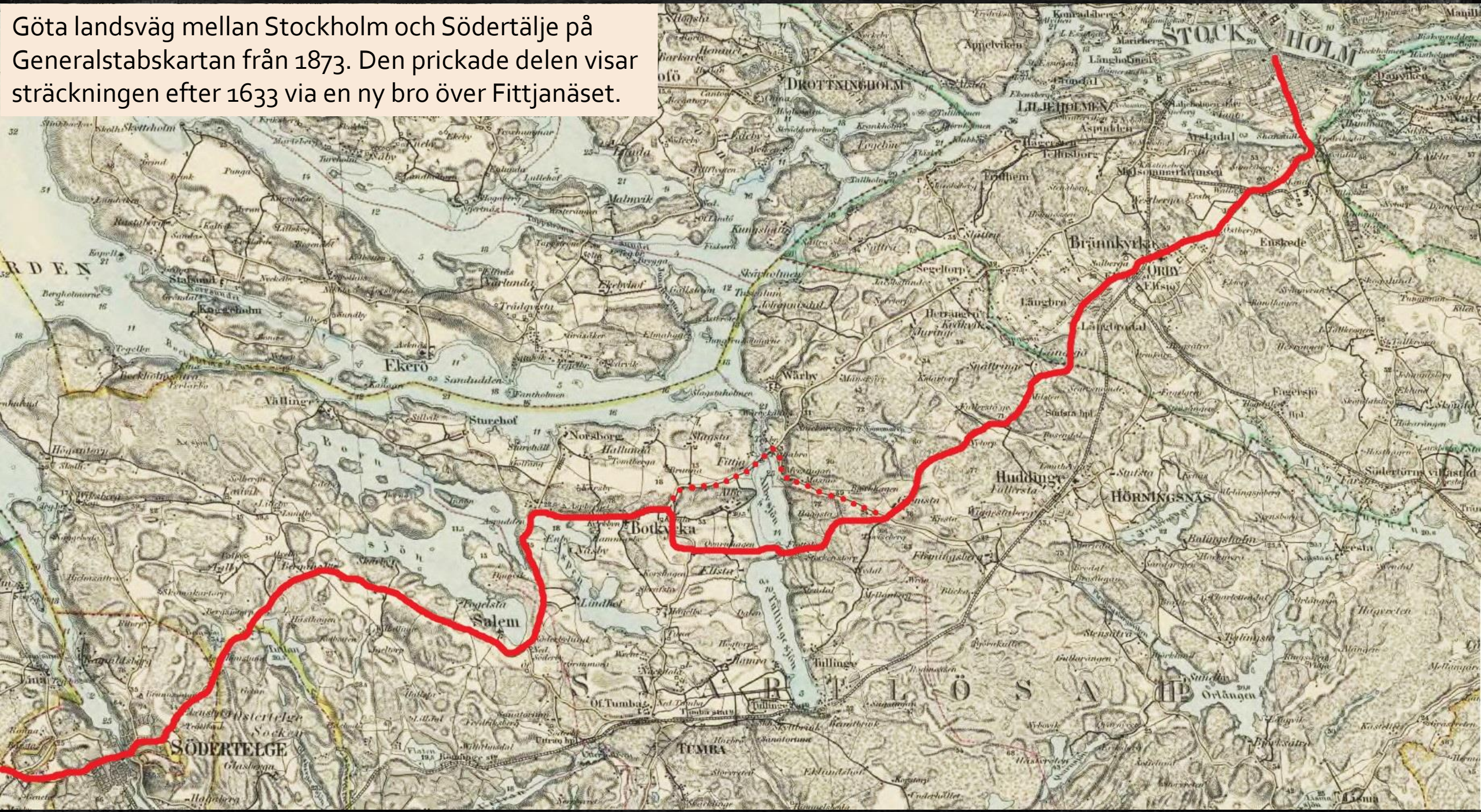
STOCK
HOLM
DROTTNINGHOLM
LILJEHOLMEN
Appelviken
Aspudden
Hägersten
Tellusborg
Årstadal
Bromma
Bromma kyrka
Enskede
Segeltorp
Örby
Längbro
Herrängen
Wärby
Fittja
Norsborg
Hallunda
Botkyrka
Sturehof
Vällinge
Ekerö
Stenhamra
Skälsta
Huddinge
Fullersta
Sutsta
HÖRNINGSNÄS
Fagerhult
Fagersjö
Ågesta
Tullinge
Tullinge station
Tullinge slott
Tullingesjön
Tumba
Tumba station
Tumba bruk
Salem
Lindhof
Ellstad
Fogelsta
Turinge
Vårsta
Ösmo
Sorunda
Södertälje
Södertälje station
Södertälje Hospital
Södertälje Södra
Södertälje Norra
Södertälje Västra
Södertälje Östra
Södertälje Socken
Mölnbo
Mölnbo Hospital
Mölnbo Södra
Mölnbo Norra
Mölnbo Västra
Mölnbo Östra
Mölnbo Socken
Örlången
Ösmo
Ösmo kyrka
Ösmo station
Ösmo Hospital
Ösmo Södra
Ösmo Norra
Ösmo Västra
Ösmo Östra
Ösmo Socken
Ösmo Prästgård
Ösmo Skola
Ösmo Kyrkogård
Ösmo Kyrkogård
Ösmo Kyrkogård

Göta landsväg

Vägen är Stockholms äldsta landsvägsförbindelse med de sydligare landskapen och den är i dag endast bevarad i ursprunglig form på ett par ställen. Den bästa uppfattningen om den gamla vägens utseende får man här på Årstafältet.

Vägsträckningen började vid Götgatan på Södermalm och gick över Skanstull, där det tidigare fanns landförbindelse. Därefter fortsatte vägen mot Årsta, förbi Långbro och genom Huddinge. I Botkyrka passerade vägsträckningen Flottsbro vid sundet mellan Albysjön och Tullingesjön och gick därefter vidare mot Södertälje.
Göta landsväg fanns redan under medeltiden, men kan mycket väl ha haft en forntida föregångare. Vägsträckningen över Årstafältet kan ha sammanbundit de forntida gårdar som fanns på ömse sidor om fältet. I norr låg Valla och Bägersta, söderut Östberga och Ersta. Intilliggande gravfält visar att dessa gårdar har funnits redan under yngre järnålder (600-1050 e.Kr.).

När den nya landsvägen från Hornstull till Fittja anlades på 1660-talet förlorade Göta landsväg sin betydelse som den enda landförbindelsen söderut från Stockholm.

Stadsmuseet i Stockholm

Landsvägen med Skanstull i bakgrunden, 1780.

Göta landsväg genom Johanneshov, Enskede gård och Årsta

Söder om Skanstull delade sig vägen dels i Dalarö vägen (nuvarande Gamla Dalarövägen) mot sydost och dels i Götha vägen mot sydväst. På Werner von Rosenfeldts karta över Stockholm från 1702 har namnet bytts till Södermannalandt Wägen. Vägen gick uppför den branta Skansbacken, passerade strax söder om nuvarande Skanskvarn och följde ungefär nuvarande Johanneshovsvägens sträckning.

Stockholm år 1642, då Göta landsväg var enda landsvägen söderut.

Gamla Göta landsväg (eller Göta landsväg) var en medeltida färdväg som gick från Stockholm över Södertörn mot Götaland. Innan Stockholm grundades fanns här den forntida Tingsvägen som ledde till Svartlöten, där ting hölls varje vår och höst. När Stockholm grundades på 1250-talet infogades den gamla tingsvägen i den allmänna tillfartsvägen till staden och kom då att kallas Göta landsväg. Vägen är första gången omnämnd i Stockholms stads jordebok från år 1494. Vägsträckningen är numera till största del försvunnen och utplånad genom moderna vägar och bebyggelse.

Göta landsväg miste sin betydelse som huvudfärdväg under senare delen av 1600-talet, när den "Nya landsvägen" – numera Gamla Södertäljevägen – över Hornstull kom till.

För den som på 1500-talet skulle färdas landvägen söderut från Stockholm, var Göta landsväg det enda alternativet. Vägen har anor åtminstone från medeltiden. Förmodligen var den redan upptrampad på bronsåldern eller ännu tidigare.[4]

Söderut från Slottet Tre Kronor gick den genom Gamla stan via dagens Västerlånggatan till Söderport. Sedan följde den Götgatan över Åsön – dagens Södermalm – till Skanstull. Före Skanstull gjorde vägen en sväng österut eftersom sjön Fatburen och ett stort träskområde bredde ut sig mitt på Åsön. Fatburen fanns kvar ända fram till 1859, då den fylldes igen för att ge plats åt Södra station. På 1600-talets mitt kallades Götgatan Göthegathon. Namnet anknöt till ett redan existerade vägnamn, Götha vägen som "fordom varit vägen till Telge såsom ledande till Götha Rike"

Fram till mitten av 1920-talet, innan Hammarbykanalen anlades, gick landsvägen över näset vid Skanstull. Vägen gick nere i dalgången ungefär i nivå med nuvarande slusskajen för Hammarbyslussen. På den tiden fanns här en liten bro över den bäck som rann till Årstaviken från Hammarby sjö. På 1640-talet anlades här Söder skans som var en befästningsanläggning mellan Mälaren och Hammarby sjö, de sista resterna revs i mitten av 1920-talet. Från Stockholms slott mot norr gick vägens förlängning via dagens Drottninggatan och Norrtullsgatan i riktning mot Gamla Uppsala respektive Enköping.[4] Det är dagens Uppsalavägen och Enköpingsvägen.

Göta landsväg genom Grynkvarnsparken

Landsvägens sträckning med stenskoning längs Årstavägen

Göta landsväg på Skansbacken

Detta är Stockholms äldsta kända karta som visar staden innan 1600-talets gatureglerингar. Kring kartans datering har många diskussioner förts, bland andra menade Carl Fredrik Ekerman enligt ett intyg från april 1791 att kartan sannolikt är från före 1547, andra forskare, bland dem arkivarien Ludvig Magnus Bååth menar att kartan visar Stockholm från omkring 1620.

Numera gäller datering till tiden mellan 1622 och 1625. Kartan själv har också kopierats ett flertal gånger, vilket alla nålstick vittnar om. Kartan förvaras på Stockholms stadsarkiv

En av de äldsta kända kartorna över Stockholm, eller åtminstone Gamla Stan och delar av Norrmalm, ritades av fortifikationsofficeren Heinrich Thome. Kartan förvaras på Riksarkivet (Sverige)

En tidig Stockholmskarta från 1637 med låg precision som inte ens redovisar gator eller bebyggelse utom Slottet Tre kronor och stadens kyrkor. Tullstaketet mot norr och pålkransen finns däremot med. Förklarande text är från nutid. Kartan är något beskuren och förvaras på Krigsarkivet

Denna karta finns i Det Kongelige Bibliotek i Köpenhamn och upprättades på 1640-talet. Enligt historikern Marianne Råberg är den sannolikt gjord med en eller flera svenska förlagor, som numera är försvunna. Kartan visar både planerade och ofullbordade stadsplaneregleringar. På kartan finns en förklaring över de viktigaste områden och byggnader i staden. Norr är till vänster

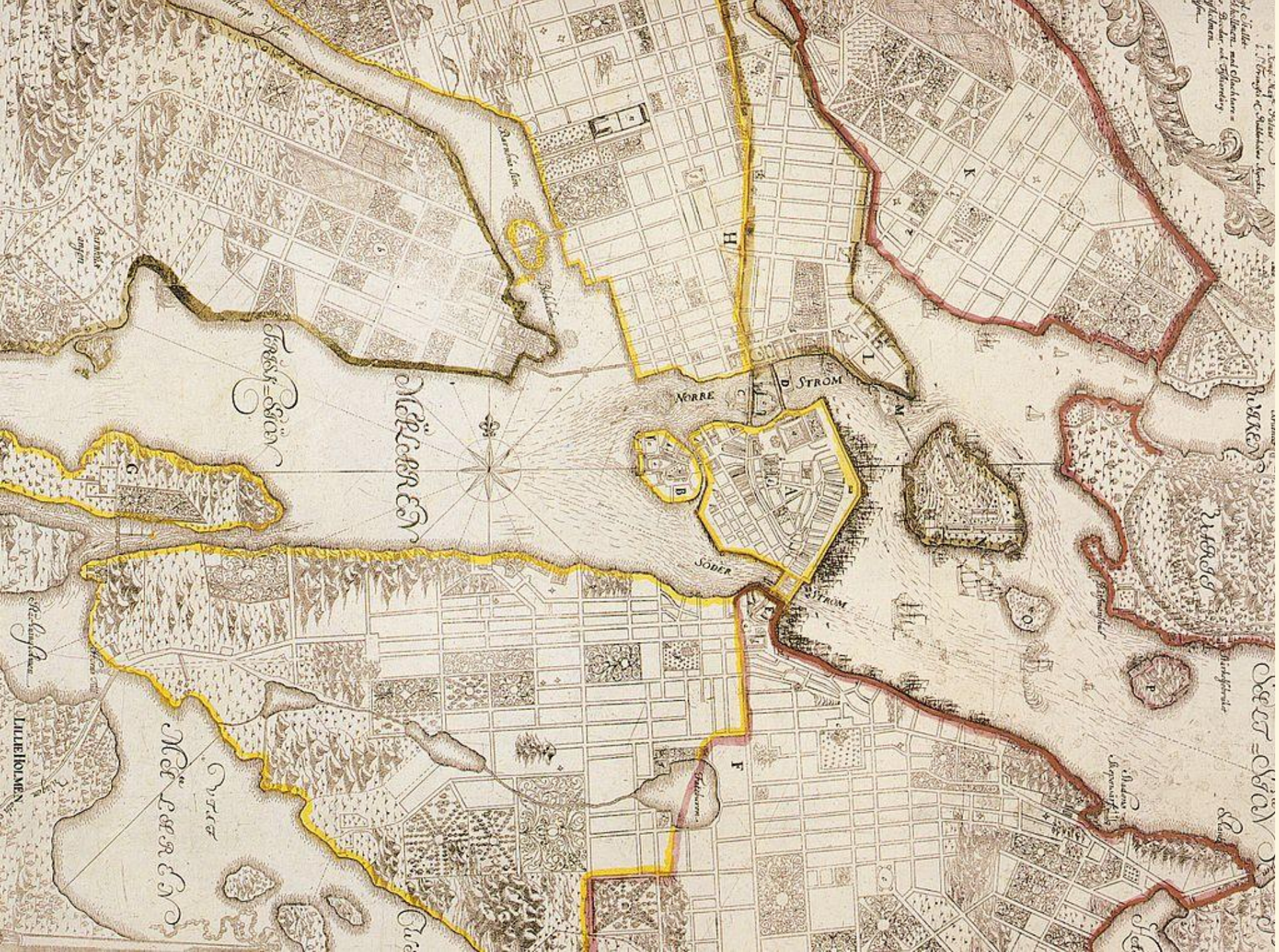

Werner von Rosenfeldts karta över Stockholm visar många fantasifulla trädgårdsanläggningar i anslutning till stadens malmgårdar. Vid Skeppsbron trängs segelfartygen. På Södermalm har den nya rutnätsplanen inritats. Kartan utfördes som kopparstick av Anders Wijkman 1702 och är här vänd med norr uppåt (originalet har öst uppåt, se nästa karta). Kartan är något beskuren, den förvaras på Kungliga Biblioteket och plagierades några gånger av andra kartografer i Europa

"Vägvisare i Stockholm" från 1819

"Trakten omkring Stockholm" kartblad V, utgiven 1861

Stockholms stads jordebok; äldsta volymen för perioden 1420–1470 bevaras på Stockholms stadsarkiv

Jordebok är en förteckning över jordegendomar som underlag för beskattning med uppgifter om gårdens läge, storlek, avkastning, ägarens namn med mera. De äldsta bevarade är från Frankrike på 700-talet och kallas polyptyker. Mest känd är Domesday Book från 1085 i England. I Norden fanns dessa från 1240 i Danmark (Valdemars jordebok) och 1400-talet i Norge (Biskop Eysteins "Röda bok" och Aslaks Bolts jordebok).

Den äldsta kända svenska jordeboken är Vårfruberga klosters jordebok vars äldsta avsnitt är från 1100-talets slut och från 1400-talet finns flera exempel, Vadstena klosters jordebok från omkring 1500, Arvid Trolles jordebok från 1490-talet och Erik av Pommerns från 1413. Gustav Vasa lät med början från tidigt 1530-tal upprätta årliga jordeböcker över sina och Kronans egendomar som i och med beslut på riksdagen 1624 även kom att uppta skatte- och frälsehemman. På 1690 utökades listan med ytterligare egendomar och blev då ett fullständigt fastighetsregister. Nya större revideringar skedde 1825 och 1884.

När grundskatterna avskaffades i Sverige miste förteckningen det mesta av sin betydelse och beslut fattades 13 juni 1908 att ersätta dessa med jord- och stadsregistret (från 1917 fastighetsregistret). Upplåggandet av jordregistret färdigställdes 1931.[1] Formellt ersattes jordeböckerna 1 juli 1936 av jordregistret, och jordebokssocknen ersattes då av en jordregistersocken. Jordeboken förvarades i Kammarkollegium för hela riket och lantmäterikontoren för länen, med äldre i landsarkiven.
De så kallade ordinarie jordeböckerna upprättades av Kronan och var liggare över jordegendomar med uppgifter om deras kamerala förhållanden mantal, grundskatt, rotering mm. De användes för att driva in rätt skatt från varje hemman. Ibland finns också uppgift om brukarens namn. Jordeboken upprättades av häradsskrivaren i tre exemplar. Dessa kan sägas vara våra äldsta fastighetsregister.

Geometriska jordeböcker

De så kallade geometriska jordeböckerna upprättades av Lantmäteriet från år 1630 till 1650 med syfte att ge en kartläggning av byar och hemman och deras ägor. Det var framförallt krono- och skattehemman som var intressanta. Man upprättade kartor över åker och äng och redogjorde för avkastning och andra förhållanden av ekonomisk natur. Huruvida den ursprungliga avsikten var att dessa kartor skulle ligga till grund för beskattning är oklar, men kartorna kan hur som helst betraktas som föregångare till dagens ekonomiska kartor.